

A satíra komolyságáért

Tudom, micsoda kockázatot vállalok ezzel az írással. Lelki szememmel már látom is magam, mint egy Moldova-szatíra hősét: szótárlapokból ragasztott szárnyal úzóbe veszem a magányos, büszke sast, vagy mint az Igazságról elnevezett garniszálló tulajaja csak azoknak adok ki szobát, akik a legfelső emeletről ugyanolyan szögből köpnek a világra, mint én. De rémképeim ellenére is megírom véleményemet Moldova *Kettősverseny hegedűre és zongorára* című satírjáról, mert ennek mondani-valójával véletlenül egyetértek, és így megengedhetem magamnak, hogy kizárólag a szerző módszerét foglalkozzam. Márpedig ez a módszer — véleményem szerint — ál-szatírákra, látszat-szatírákra vezet, és Moldovának csak akkor sikerül igazi satírákat alkotnia, amikor elfeledkezik róla.

Moldova — ki ne tudná? — eltökélten szakított a nálunk is dívó, hamisan realiztikus unalom-irodalommal, amely a valóság tiszteletének örve alatt húsz oldalon részletezi egy vakaródzó puli szőrzetének vagy egy rozsdás vasrácsos andalgó poloskának a rejtelmét. Moldova érdekes irodalmat űz, olykor valóban érdekesen, szellemesen, mélyértelműen. Többnyire azonban tévútra viszi az a fantasztikus elképzelése, hogy az érdekes irodalomban minden mondatnak egyformán érdekesnek kell lennie. Szípkáznak az ötletei, tartalmasak és tartalmatlanok, találók és hajuknál fogva előrángatottak, az olvasó arc- és rekeszizmai vigyorgó alapállást vesznek fel, majd megmere-

vednek. A mondatok közt nincs feszültség, nincs hullámlás. Az érdekesség válik unalmassá.

Az említett írás mottója: „1963-ban Magyarországon az értelmiségi szülők gyerekének hat-szoros esélye volt a segéd munkás gyerekével szemben, hogy leérettségizzen, és hússzoros, hogy eljusson a diplomáig.” Moldova — bölcsen — abszurditásig fokozza ezt a már önmagában is elképesztő tényt, és közben ki is tágitja a mottó érvényességi körét. A segéd munkás gyerekének nemcsak továbbtanulni, hanem élni is nehezebb, minden tekintetben. De az alapötlet már jelzi Moldova satirikus módszerének gyöngéjét. Az értelmiségi asszony szülés előtt hegedűművész-fiúról ábrándozik, a segéd munkásnő pedig gépirónő-lányról. Erre az előbbinek születik lánya, mégpedig olyan, akinek bal keze helyén miniatűr írógép található, az utóbbinak meg fia, akinek egyik karja hegedűre, a másik pedig vonóra emlékeztet. Mégis az előbbiből lesz bonyolult fűjtató- és síprendszer segítségével muzsikos, az utóbbi viszont csak hivatalsegédsegig viszi a zene-akadémián. Amilyen üdvözlendő a mondani-való, olyan kiagyalt, bonyolult és élettelen az ötlet. Gulliver magától értetődő természetességgel mozog a törpék, az óriások és a lovak országában, Gogol bürokrata-hősének önállósult orra vagy Kafka féreggé átváltozott kishivatalnoka úgyszintén zökkenésmentesen illeszkedik be a szürke és kilátástalan hétköznapi életbe, e történetek fantasztikus — de

mindig nagyon egyszerű — előfeltételét millió realitás valószínűsíti, szimbolikájuk pedig sokrétű és bonyolult, nem fordítható át egyszerűen a hétköznapi valóság nyelvére. Moldova alapötlete viszont didaktikus, játszi könnyedséggel és maradéktalanul behelyettesíthető, ráadásul eleve kifecsegi az egyedül lehetséges kibontakozást; ezt a hibát csak súlyosbítja, hogy nem tud az ötlet mögé a részletekből egységes hangulatú valóságot szervezni: mivel minden mondatnak csattanóval kell végződnie, és ezek töltése nagyon különböző, a részlet-tények hol valószínűsítik, hol pedig irreálissá teszik a fantasztikumot. Ezért egy idő múlva az a benyomásunk támad, hogy szatírája egy nem létező világot készíti ki. Tömértelen példát hozhatnék erre, írásának erőtlenebb részeit, én azonban a legszemélyesebb és — potenciálisan — legmélyebb kitételt idézem, mert itt különösképpen bántó az obligát félresiklás. A segédmunkásnő nem kap OTP-kölcsönt, mert nem esik bele a pénzügyminiszter által meghatározott megbízhatósági kategóriákba: Melyek ezek: „I. Évi egymillió forint jövedelmen felül. Bármilyen ajánlást megkaphat, országhatáron fel nem tartóztatható, vezető állású elvtársak kivételével bárkit kritizálhat,

évi két hafalos gázolás, egy liliomtiprás engedélyezve. Sajtóban nem támadható. *Emberhúst viszont nem ehet.* — II. Évi egymillió forint jövedelem. Gyereke a felsőoktatási intézményekben nem kötelezhető felvételi vizsgára, kivéve a művészeti főiskolákat. Főosztályvezetővel bezárólag kritizálhat, fekete fuvar és fekete mise engedélyezve. *Kerékpárra fordítva nem ülhet, orrát nem törülheti a kanáriba.* Évi ötszáz sikkasztásig adómentes.” Milyen remekül erősíti fel a mondanivalót az a realiztikus megkötés, hogy a szóban forgó gyermekeknek a művészeti főiskolán azért felvételizniük kell! A dölt betűs mondatok viszont (az én kiemeléseim) cinkos komolytalansággal kacintanak ki az író világából, mintha ezt mondanák: „Kérem, ne tessék ezt az egész izét komolyan venni, nem tetszik látni, hogy Moldova szaktárs csak viccelődik?” Arra is sok példát hozhatnék fel, hogy Moldovának — ha lendületbe jön — mindegy, mit túloz el a viccel. Pedig a legviccesebb szatíra sem vicc. Az viszont kétségkívül vicces tény, hogy éppen Moldovának magyarázok, aki nagyon is jól tudja ezt a szabályt, egyrészt mert fölöttébb tehetséges és tudatos író, másrészt mert ez középiskolai tananyag.